

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หม่อน (Mulberry) เป็นพืชในวงศ์ Moraceae โดยมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Morus spp.* ซึ่งมีถิ่นกำเนิดบริเวณที่ราบเชิงเขาของเทือกเขาหิมาลัย และมีการกระจายไปยังหลายประเทศในทวีปเอเชีย ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้และแอฟริกา เนื่องจากสามารถเติบโตได้ดีตั้งแต่เขตอบอุ่นจนถึงเขตร้อน หม่อนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น อาหารหนอนไหม พืชสมุนไพร อาหารและเครื่องดืมของมนุษย์ หรือนำมาสกัดสารที่มีในเนื้อเยื่อเพื่อใช้ป้องกันกำจัดโรคพืช (กรมหม่อนไหม, 2555: 5)

ในอดีต การปลูกหม่อนในประเทศมุ่งเน้นเพื่อการเก็บเกี่ยวใบหม่อนสำหรับการเลี้ยงไหมโดยเฉพาะ พันธุ์ที่ปลูกมีทั้งที่เป็นหม่อนเทศผู้และหม่อนเทศเมีย โดยหม่อนที่สามารถติดผลได้มีเพียงหม่อนเทศเมียนั้น ซึ่งในขณะนั้นผลมีขนาดเล็กมากจนไม่ได้รับความสนใจจะนำมาใช้ประโยชน์ ต่อมาสถาบันหม่อนไหม กรมวิชาการเกษตร ได้นำพันธุ์หม่อนจากต่างประเทศเข้ามาปรับปรุงพันธุ์เพื่อเพิ่มผลผลิตใบหม่อน จนกระทั่งได้หม่อนพันธุ์ใหม่สำหรับแนะนำเกษตรกรจำนวนหลายพันธุ์ ในจำนวนนี้ พันธุ์บุรีรัมย์ 60 เป็นพันธุ์ที่มีผลหม่อนขนาดใหญ่และมีปริมาณผลผลิตผลหม่อนสูงกว่าพันธุ์ดั้งเดิม จึงเริ่มมีการศึกษานำผลหม่อนมาใช้ประโยชน์ จนพัฒนาการแปรรูปผลหม่อนเป็นผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มชนิดต่างๆ เช่น แยม เยลลี่ ลูกอม ไวน์ และน้ำหม่อน ทั้งชนิดพร้อมดื่มและเข้มข้น แต่เนื่องจากผลผลิตผลหม่อนที่ได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ผลิต ทั้งในระดับครัวเรือนและภาคอุตสาหกรรม ทำให้ต้องมีการทดลองนำหม่อนพันธุ์ต่างๆ มาทดลองปลูกเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตผลหม่อนโดยตรง และพบว่า หม่อนพันธุ์เชิงใหม่ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่รวบรวมมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ให้ผลผลิตผลหม่อนต่อไร่ต่อปีสูงที่สุด มีขนาดและปริมาณกรดในผลหม่อนสูงกว่าพันธุ์อื่นๆ และมีรสหวานจัดในระยะผลสุก (กรมหม่อนไหม, 2555: 8-11)

จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศเหมาะสมต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร กรมหม่อนไหมโดยศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สกลนคร ได้แนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบปลูกหม่อนผลสด เพื่อจำหน่ายผลผลิตให้แก่โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปต่างๆ

เพื่อนำไปแปรรูปเป็นน้ำหมอนพร้อมดื่ม น้ำหมอนเข้มข้นและแยม เป็นต้น แต่ปริมาณผลผลิตผลหมอนที่เกษตรกรผลิตได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงงานหลวง โดยในปัจจุบัน พันธุ์หมอนผลสดที่ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกในพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นพันธุ์ที่นำมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศค่อนข้างแตกต่างจากสภาพภูมิอากาศของจังหวัดสกลนคร ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตผลหมอนที่เกษตรกรผลิตได้ค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตผลหมอนของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีข้อมูลความต้องการในการส่งเสริมของเกษตรกรในการปลูกหมอนผลสด ทำให้ระบบการผลิตหมอนผลสดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้เท่าที่ควร

จากประเด็นปัญหาการผลิตหมอนผลสดซึ่งผลิตค่อนข้างต่ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดในจังหวัดสกลนคร เพื่อให้การปรับปรุงสภาพการผลิตให้มีผลผลิตสูงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีความชำนาญในการประกอบอาชีพ และมีความรู้วิทยาการแผนใหม่ ทั้งการจัดการและการดูแลรักษา จึงจะประสบความสำเร็จ รวมทั้งปัญหาผลผลิตที่จำหน่ายให้โรงงานอุตสาหกรรมมีราคาค่อนข้างต่ำทำให้เกษตรกรขาดทางเลือกและช่องทางในการจำหน่ายผลผลิต ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตหมอนผลสดและความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร เพื่อให้ได้ข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงการผลิตและส่งเสริมการผลิตหมอนผลสด และได้ข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิต คุณภาพมาตรฐานของหมอนผลสดและรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนครต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตหมอนผลสดในจังหวัดสกลนคร
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตหมอนผลสดของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร
- 2.3 เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตหมอนผลสดของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตและการส่งเสริมการผลิตหมอนผลสดในจังหวัดสกลนคร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบความคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหม่อนผลสดและความต้องการการส่งเสริมการผลิตหม่อนผลสดของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร

ดั่งภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษาการผลิตหม่อนผลสดและความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตประชากร ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตหม่อนผลสดทั้งหมดในจังหวัด สกลนครซึ่งมีอยู่ใน 3 อำเภอ 6 ตำบล รวมทั้งหมด 110 ราย

4.2 ขอบเขตพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเฉพาะพื้นที่ที่มีการผลิตหม่อน ผลสดเท่านั้น คือ อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอเต่างอย และอำเภอภูพาน ในจังหวัดสกลนคร

4.3 ขอบเขตของเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

4.3.1 สภาพการผลิตหม่อนผลสดของเกษตรกร ในประเด็นดังต่อไปนี้คือ การ เตรียมดิน การคัดเลือกพันธุ์ การเตรียมท่อนพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา การตัดแต่งกิ่ง การเก็บเกี่ยว การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการตลาด

4.3.2 ความต้องการการส่งเสริมการผลิตหม่อนผลสดของเกษตรกร ในประเด็น ความต้องการในด้านต่างๆดังต่อไปนี้คือ ด้านความรู้และเทคโนโลยีทางวิชาการ ด้านวิธีการ ส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ ด้านการให้บริการและการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และด้านการตลาด

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ต้นหม่อนผลสด หมายถึง ต้นหม่อนที่มีลักษณะเป็นพุ่มไม้สามารถติดดอกออก ผลได้ มีลักษณะรูปร่าง สี ของผล และมีองค์ประกอบทางเคมีภายในผลเช่นไรก็ได้ ซึ่งสามารถนำ ผลหม่อนมารับประทานเป็นผลสดหรือนำไปใช้ประโยชน์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆได้

5.2 การผลิตหม่อนผลสด หมายถึง การผลิตหม่อนผลสดในด้านพันธุ์หม่อนผลสด ระยะปลูกหม่อนผลสด การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงหม่อนผลสด การเก็บเกี่ยวและการตัดแต่งกิ่ง หม่อนผลสด วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวหม่อนผลสด ปัญหาการผลิตหม่อนผลสด

5.3 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตหม่อนผลสดเป็นอาชีพในเขตพื้นที่จังหวัด สกลนคร

5.4 ความต้องการการส่งเสริมการผลิตหม่อนผลสดของเกษตรกร หมายถึง สิ่ง ที่เกษตรกรมีความปรารถนาอยากจะได้รับบริการและสนับสนุนแนะนำ เพื่อนำไปใช้ในการ ปรับปรุงการผลิตหม่อนผลสดให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่

5.4.1 ความต้องการความรู้และเทคโนโลยีทางวิชาการเกี่ยวกับการผลิตหม่อนผล สด ได้แก่ ความต้องการความรู้และเทคโนโลยีทางวิชาการเกี่ยวกับการปลูกหม่อนผลสด การดูแล

รักษาแปลงหม่อนผลสด การเก็บเกี่ยวและการตัดแต่งกิ่งหม่อนผลสด การเพิ่มผลผลิตหม่อนผลสด
วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวหม่อนผลสด และวิธีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับหม่อนเพื่อ
ผลิตผล

5.4.2 วิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ได้แก่
วิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้โดยการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้าเยี่ยมบ้านและตรวจ
แปลงของเกษตรกรเป็นรายบุคคล ใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลเป็น
ศูนย์กลางการส่งเสริม ถ่ายทอดผ่านผู้นำกลุ่ม จัดการฝึกอบรมวิทยาการหม่อนผลสด ให้เจ้าหน้าที่
ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาจัดประชุมถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้าน แจกคู่มือและเอกสารแนะนำด้าน
วิชาการ จัดทำแปลงสาธิตในพื้นที่ใกล้เคียง จัดรายการเผยแพร่ความรู้ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์
และหอกระจายข่าวในระดับท้องถิ่น จัดทัศนศึกษาดูงานเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ

5.4.3 การให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ การให้บริการและ
สนับสนุนสินเชื่อและการประสานงานกับแหล่งสินเชื่อเพื่อการดูแลรักษาสวนหม่อน จัดซื้อ
อุปกรณ์ในการผลิตหม่อนผลสด จัดหาวัตถุดิบในการผลิตผลิต ติดต่อประสานงานกับแหล่ง
ความรู้ สร้างกลุ่มผลิตและขายหม่อนผลสดหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหม่อนผลสด สนับสนุนด้าน
การตลาด ได้แก่ การประกันราคาหม่อนผลสด จัดหาตลาดรองรับทั้งปลีกและส่ง สนับสนุนกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนเป็นผู้รับซื้อและแปรรูปในท้องถิ่น ให้ข่าวสารด้านราคาและการตลาดหม่อนผลสด
อย่างต่อเนื่อง

5.5 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของศูนย์หม่อนไหม
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สกนศ. ที่ได้รับการแต่งตั้งให้
รับผิดชอบในงานด้านส่งเสริม ประสานงานและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการผลิตหม่อนผลสดให้แก่
เกษตรกรในจังหวัดที่รับผิดชอบ

5.6 วิทยาการหม่อนผลสด หมายถึง ความรู้ เทคนิควิธีการต่างๆที่ใช้ในการผลิต การ
ปฏิบัติดูแลรักษา และแปรรูปผลิตภัณฑ์หม่อนผลสด

5.7 ประสบการณ์ในการผลิตหม่อนผลสด หมายถึง จำนวนปีในการผลิตหม่อน
ผลสดของเกษตรกรจนถึงปี พ.ศ. 2557

5.8 ลักษณะถือครองพื้นที่ผลิตหม่อนผลสด หมายถึง ขนาดพื้นที่แต่ละครัวเรือน
เกษตรกรที่ใช้สำหรับผลิตหม่อนผลสดในปี พ.ศ. 2557 ทั้งที่เป็นของตนเองและเช่าผู้อื่น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนการส่งเสริมการผลิตหม่อนผลสดให้แก่เกษตรกรได้มีการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ตามหลักวิชาการเกษตรแผนใหม่ ไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการผลิตหม่อนผลสด เพื่อให้ตรงกับความต้องการและศักยภาพในการผลิตหม่อนผลสดของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดแนวทางการส่งเสริมการผลิตหม่อนผลสดให้แก่เกษตรกรนำไปปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ถูกต้องตามหลักวิชาการและการเกษตรที่ดี

6.3 นำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีโดยผ่านสื่อต่างๆที่เหมาะสม ทันสมัยตามที่เกษตรกรมีความต้องการ สามารถเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรแก่กลุ่มบุคคลเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับข้อมูลปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่และข้อเสนอแนะของเกษตรกร เพื่อไปใช้ในการพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรผู้ผลิตหม่อนผลสดต่อไป

